

VARA teksten 9 Uitzending De rode draad, Onder professoren. Professor Dessaur. 28 Augustus 1981

PROFESSOR DESSAUR. VROUWEN EN CRIMINOLOGIE, DE IDEALE, ANDROGYNE MENS

Lize Alink

Catharine Irma Dessaur werd geboren in Den Haag op 3 juli 1931 in een Joods liberaal gezin. Tijdens de oorlog zat ze ondergedoken in zestien verschillende pleeggezinnen, de meeste streng gereformeerd. In 1945 ging ze terug naar Den Haag als – zoals ze zelf zegt – Een Drentse boerenpummel met een dialect. Op een chicque Haags lyceum haalde ze haar gymnasium-diploma. Op 18-jarige leeftijd vertrok ze naar Amsterdam om te studeren. Haar studentenjaren werden voor een deel bepaald door het probleem van haar identiteit. Als kleuter al wilde ze veel liever een jongen zijn. Toch paste ze zich aan. Ze trouwde en brak haar studie af. Tien jaar later, inmiddels gescheiden en los gekomen van het idee dat een jongenslichaam alles zou zijn, ging ze opnieuw naar de universiteit. Ze deed filosofie met als bijvak criminologie, studeerde cum laude af, promoveerde en werd in 1973 benoemd tot hoogleraar aan de Katholieke universiteit van Nijmegen. Professor Dessaur. Onder het pseudoniem Andreas Burnier schreef ze een groot aantal essays, romans en gedichten. Het belangrijkste thema in haar eerste boeken was haar lichaam, een fout van de schepper.

Prof. Dessaur: Ik vind dat een academische onderzoeker iets anders is dan iemand die in de maatschappij in een functie staat waar beslissingen moeten worden genomen en ook iets anders is dan een hulpverlener. De primaire opdracht van een academische onderzoeker is om een verschijnsel wat dan tot je vakgebied behoort in kaart te brengen. Om daar gewoon de feiten over te achterhalen en proberen verklaringen voor te vinden, daarin samenhang te zien.

Ik vind het dus niet juist, hoewel het een tendens is met name in mijn vak, de criminologie, om praktische hulpverlening, maatschappelijke beslissingen enzovoort te verwarren met een academische opdracht.

Zoals u zegt, wat doe ik rechtsreeks om criminaliteit te verminderen? Ja, niets. Ik ben geen politieagent, ik ben geen officier van justitie, geen rechter en geen overheidsdienaar.

Ik probeerde me voor te stellen hoe 't was om meteen als jongen te worden geboren. Je zou je er niet over verbazen; het zou vanzelfsprekend zijn dat het met je lichaam in orde was. Dat je kon voetballen, 's avonds door de stad lopen en meisjes kon aanspreken, zwemmen op het jongensuur. Een beroep kiezen en in dat beroep doorwerken als je trouwde en kinderen kreeg.

Dat je geen truttige dingen hoefde te doen, zoals handwerken of tafeldekken. Dat je hoorde bij de mensen die wat presteerden in deze wereld: soldaten, geleerden, ministers, ontdekkingsreizigers, ingenieurs, directeuren; en niet bij de onnozele helft die van hoog tot laag allemaal hetzelfde huishoudelijke werk moest doen. Die geld verdiende, die zich als pauwen moest opdirken om de andere helft te behagen.

Maar ik ben van een generatie van ver voor de oorlog. Geboren in 1931 en in de jaren dertig was het werkelijk zo dat meisjes, althans in de kringen waar ik opgroeide zelfs in al die verschillende kringen, bepaald niet gelijke mogelijkheden kregen als jongens. Ja, er werd toch een veel beperkter gedragspatroon van meisjes verwacht. Het sprak eigenlijk vanzelf dat meisjes, ook al gingen ze eventueel eerst studeren of zo, uiteindelijk via een huwelijk en het krijgen en opvoeden van kinderen hun bestemming zouden vinden. Dat heb ik heel jong gepercipieerd, ik was geloof ik drie of vier jaar toen me dat begon op te vallen, dat verschil in behandeling van jongens en meisjes. En ik heb me daar van begin af aan in hoge mate tegen verzet en tegen geprotesteerd. Omdat er in die tijd natuurlijk geen sprake was van feminisme noch in de

buitenwereld, noch in mijn hoofd, dacht ik, nou dan is het dus zo, dat ik eigenlijk een jongen ben, omdat ik in het foute lichaam ben geboren. Wat ik wil dat zijn die dingen, die jongens mogen en die van jongens worden verwacht, later. Wat ik beslist niet wil is het soort leven leiden dat ik om me heen zie van de vrouwen van de voorgaande generatie. Dat 't lijkt me een vrij logische conclusie dat ik toen dacht dat ik was verdwaald in een verkeerd lijf. Ik had een jeugdvriendje die een jaar ouder was dan ik en waar ik veel mee optrok, maar tegen hem zeiden ze altijd: 'Kom je handen wassen voor het eten' en tegen mij: 'handjes wassen' en dat vond ik uitermate vernederend en zo waren er wel meer dingen. Ik vond het ergerlijk dat hij een handig broekje mocht dragen en ik in zo'n eng rokje moest lopen. Ik vond dat zeer remmend bij het spelen. Er waren tientallen hele subtiele, hele kleine dingen waaraan je merkte dat zo'n jongetje meer vrijheid had en vooral een ruimer scala van keuzemogelijkheden voor zijn gedrag. Hij kon makkelijker, als hij gewild had, met poppen of beren of dieren spelen dan dat ik ooit een meccanodoosje zou krijgen; dat gebeurde eenvoudig niet.

Lize Alink: Dit kwam later terug, heb ik begrepen, toen u filosofie wilde gaan studeren in Amsterdam. U werd op alle mogelijke manieren tegengehouden en zegt: 'het kwam omdat ik een meisje was'.

Prof. Dessaur: Ja, in die tijd was filosofie bepaald niet de massa-studie die ze nu is. Er waren misschien in heel Amsterdam acht filosofie-studenten en dan nog voor het grootste deel oudere mensen die het er op latere leeftijd als hobby zo'n beetje bij deden. Ik was dus één van de heel weinige full-time jonge studenten. En ik ben vrij netjes behandeld door twee of drie toenmalige hoogleraren, maar de derde, die eigenlijk de belangrijkste was, omdat hij hoofd was van de sectie, behandelde me echt als aspirant huisvrouw. Zo van: nou, het is leuk dat zo'n jong meisje dat even doet, maar ik had ook kunnen gaan skiën of tennissen of zo. Hij nam het niet serieus als studie. En dat vond ik uitermate schokkend. Ik

had de indruk dat als ik een jongen was geweest meer au serieux zou zijn genomen.

Lize Alink: Had u ook verwachtingen, bijvoorbeeld omtrent het huwelijk?

Prof. Dessaur: Nee. Het schijnt in ieder jong meisje een klassieke oerdroom te zijn over de sprookjesprins; uitgesproken of niet. Maar ik heb dat nooit gehad. Ik heb mezelf nooit voorgesteld als echtgenote of moeder, ofzo.

Lize Alink: Toch bent u getrouwd op uw eenentwintigste.

Prof. Dessaur: Ja, het was een soort sociale fuik. Dat zou ik nu natuurlijk ook anders doen, maar toen was het zo, het gebeurde nou eenmaal. Wanneer je een meneer tegenkwam waar je goede vriendschappelijke gevoelens voor had en dacht: die is minder eng dan de rest, - daar kan ik eigenlijk leuk mee praten, we hadden dus interessante discussies – dan trouwde je daarmee. Al je vriendinnen waren weg en getrouwd en ik was geen 21 trouwens, maar iets ouder. En met die studie ging het heel slecht in die tijd. Vermoedelijk heb ik de klap van de oorlog niet meteen daarna gekregen, maar pas een jaar of zeven later, dat was dus in de tijd dat ik student werd, ik schoot er ook op geen enkele manier mee op, dus ik zat ook in een soort ‘niets’.

Lize Alink: Medicijnen deed u?

Prof. Dessaur: Ja, ik ben omgezwaaid naar filosofie na één jaar. Maar ook dat ging eigenlijk niet echt goed. Ja, en dan lijkt zo'n huwelijk een uitkomst.

Lize Alink: Was het een uitkomst?

Prof. Dessaur: Nee, geenszins.

Lize Alink: U bent gescheiden, ik denk op uw 31ste, misschien ook wel later. U heeft toen een moeilijke tijd gehad.

Prof. Dessaur: Dat vind ik eigenlijk niet. Een hele moeilijke tijd vond ik het huwelijk, omdat ik dat toch, ja, zoals alles heel extreem wilde doen. Ik wilde ook proberen dat dan echt goed te doen en ik kon er werkelijk niets van. Ik raakte er in dolle paniek van, zelfs. Maar daarna had ik het materieel vreselijk moeilijk omdat ik natuurlijk geen cent had. Alleen mijn eindexamen gymnasium en verder niet. Maar innerlijk ging 't me vanaf dat moment veel beter.

Lize Alink: Ik heb begrepen uit uw boeken waarin autobiografische aspecten zijn, dat u erg op zoek was naar uw identiteit. U bent ook na uw 30ste los gekomen van het idee dat een jongenslichaam alles zou wezen.

Prof. Dessaur: Ja, ik begon het toen natuurlijk wat genuanceerder te zien, er veranderde toch wel het een en ander. Aanvankelijk zat ik nog erg vast aan dat idee-fixe van, als je nu maar in het goede lijf bent geboren, is alles goed. Maar later begon ik in te zien dat als je de sociale mogelijkheden verruimde voor iedereen, dat deze problematiek eigenlijk wegviel. Als mannen of vrouwen gewoon kunnen zijn die ze zijn, en dat kan heel vrouwelijk zijn als vrouw of heel mannelijk als vrouw of een beetje daar tussenin, dan hoef je verder over je lichaam niet te zeuren eigenlijk.

Professor Dessaur, hoogleraar criminologie, de wetenschap die zich bezighoudt met de verschillende kanten van het door de wet strafbaar gestelde gedrag.

Volgens Professor Dessaur is criminologie een mannenwetenschap bij uitstek. De wetten worden gemaakt door mannen, de onderzoekers zijn mannen. De onderzochte delinquenten zijn mannen. Rechters, officieren van justitie en reclasseringsambtenaren zijn voornamelijk mannen en zelfs de werkgever, al dan niet bereid de ex-gedetineerde een kans te geven, is vrijwel altijd een man. Een onderwerp waar Professor Dessaur zich intensief mee bezighoudt: De vrouw en de criminologie

Prof. Dessaur: Het is een feit dat niemand kan loochenen dat vrouwen extreem ondervertegenwoordigd zijn in de criminaliteit. Want er zijn natuurlijk vrouwen die misdrijven plegen, vrouwen die overtredingen begaan. Maar statistisch is het volkomen verwaarloosbaar, dat aandeel van vrouwen. De gewone doorsnee criminaliteit dat is vechten in een café, vandalisme, allerlei vormen van openbaar geweld, kleine diefstallen. Dat zijn allemaal gedragingen die voor het overgrote deel voorkomen bij jonge mannen uit de lagere sociale klasse. Dat wil dus niet zeggen dat oudere mannen minder slecht zijn, of mensen uit andere sociale klasse minder slecht zijn, maar over het soort vervelende dingen wat zij doen, staat over het algemeen niet in de strafwet dat het strafbaar is. En als het er in staat wordt het niet ontdekt dat ze zulk soort dingen doen. Het soort dingen dat de hoofdzaak van de criminaliteit uitmaakt, dus de kleine, gewone criminaliteit, een beetje geweld, een beetje diefstal, dat is gedrag van jongen mannen.

Men heeft, in het verleden ook al, naar allerlei verklaringen gezocht waarom vrouwen dat nu zo weinig vertonen. Een van de dingen is dat criminaliteit als zodanig een groepsverschijnsel is bij jonge mensen en dat het gedrag van jonge jongens die toch al meer in groepen opereren dan meisjes – meisjes hebben meestal één of twee vriendinnetjes, jongens hebben meer de neiging om in groepen te leven – een zekere statusfunctie heeft. Een jongen die durft in te breken of durft te stelen of geweld durft te plegen, krijgt daardoor een zekere status in zijn jongensgroep.

In de strafwet staat, denk ik, dat dat soort gedragingen voor de doorsnee ‘middle-class’ mannen onacceptabel of heel ongebruikelijk en bedreigend zijn. Dat is wat overwegend via strafwetten wordt gereguleerd. En er zijn natuurlijk ook wel gedragingen van ‘upper-class’, mannen waar in de strafwet sancties op staan. Maar het blijkt altijd heel moeilijk om dat dan ook metterdaad uit te voeren; om die strafwetten te effectueren.

Het soort gedrag, het soort nare of storende of bedreigende gedrag wat vrouwen kunnen vertonen, en wat ze ook begaan soms, dat werd in huiselijke

kring gereguleerd. De man was de baas, dus die zorgde wel dat het niet te gek werd wat die vrouw deed. Vrouwen waren als groep absoluut niet bedreigend voor de samenleving, er was eigenlijk geen enkele reden voor om gedrag dat specifiek was voor hen via strafwetten te reguleren. Het is nog steeds zo dat als een vrouw zich afwijkend gedraagt, gemakkelijk in een psychiatrische inrichting komt. Veel gemakkelijker dan een man; maar het wordt niet zo gauw via de strafwet bedwongen of bestraft, dat gedrag.

Lize Alink: De criminaliteit die vrouwen plegen, is ook nauwelijks onderzocht. Ze komen niet in de statistieken voor en ze worden meestal verwaarloosd bij onderzoeken omdat het zo weinig voor komt.

Prof. Dessaur: Ja, dat is natuurlijk een vicieuze cirkel. Het is echt waar, ook als je heel subtiel onderzoek doet. Het blijkt dat meisjes en jonge vrouwen veel minder criminaliteit plegen dan jongens en jongen mannen waar ze mee vergelijkbaar zijn. Maar op een goed moment zijn criminologen natuurlijk gaan denken van: ‘nou ja, dat is zo verschrikkelijk onbelangrijk, kwantitatief, dus laten we nou alleen maar mannen onderzoeken, want die paar vrouwen die ook criminaliteit begaan, dat is eigenlijk niet interessant. Dat heeft wel methodologische bezwaren, want als je dan met een algemene verklaring denkt te komen voor bepaalde gedragingen en zegt dat dat komt door die sociale omstandigheden, dan blijkt toch dat precies diezelfde sociale omstandigheden, in elk geval bij vrouwen, niet criminogeen werken, niet ertoe leiden dat ze criminele gedragingen gaan vertonen. Dus het heeft grote bezwaren om vrouwen helemaal weg te laten, eigenlijk moet je bij iedere verklaring dan steeds zeggen: ‘dit geldt alleen voor mannen in die situatie of mannen met dat soort psychologische kenmerken of mannen met die biologische kenmerken’.

Lize Alink: Vrouwen zijn nauwelijks object voor een onderzoek. Ze komen ook niet voor bij de politie, ook bij justitie niet, ze komen niet voor op het departement. Nauwelijks in de criminologenwereld. U bent een van de

weinigen die zich daarmee bezighoudt. Er zijn weinig vrouwelijke advocaten en u zegt ook: zelfs journalisten negeren deze criminaliteit. Hoe komt dat nu weer?

Prof. Dessaur: Ja, ten dele is het natuurlijk zo dat vrouwen in het hele openbare leven zijn ondervertegenwoordigd en met name in die posities waar je van een zekere beslissingsbevoegdheid kunt spreken. Waar dus spraken is van een zekere macht om in andermans leven in te grijpen. Bij de politie zijn er allerlei fysieke redenen geweest, dus bij de lagere politierangen om vrouwen niet te benoemen. Ze zijn natuurlijk minder sterk dan mannen, gemiddeld. Bij justitie, het is 'n typisch patriarchale machtsrol om rechter of officier van justitie te zijn en dat paste natuurlijk helemaal niet bij het traditionele vrouwenbeeld. Het neemt wel toe, men probeert nu toch wel enigszins vrouwen ook bij het Openbare Ministerie, bij de rechters te krijgen.

Je kunt zeggen dat de criminaliteit een probleem is dat ontstaat in een mannenmaatschappij. Die ook door mannen op een bepaalde manier – die dan meestal heel onhandig en niet doelmatig is – wordt bestreden. In een ander soort samenleving is er misschien minder criminaliteit, dat weet ik niet, als 't een beetje menswaardiger zou worden; dan zouden in elke geval vrouwen op enigszins evenredige manier bij alle beslissingen betrokken worden.

Lize Alink: Prostitutie. Dat vind ik zelf ook een voorbeeld van een norm die in de westerse landen geldt, waarvan je kunt zeggen dat daar mannennormen gelden. Als vrouwen bijvoorbeeld op die en die plek lopen, kunnen ze worden opgepakt, omdat ze dan verdacht worden van prostitutie. Mannen die op dezelfde plek in dezelfde straat lopen, gaan vrijuit. Dat is toch je reinste vorm van discriminatie?

Prof. Dessaur: Dat is iets waar ik me herhaaldelijk erg boos over heb gemaakt. Al in verschillende publikaties heb ik 't er over gehad. Ik heb er ook nu in mijn laatste boek weer enige malen over geschreven.

Voor zover prostitutie een sociaal euvel is en ingeperkt moet worden of een beetje bestreden moet worden volgens de overheid, moet in elk geval dan die inperking of bestrijding gelden voor zowel de prostituant, dat is dus degene die de prostituée koopt, als voor de prostituée zelf. De mensen creëren gezamenlijk dan het sociale probleem en het is natuurlijk belachelijk om alle agressie op de prostituées te richten.

Prostitutie is volgens mij typisch een vorm van pseudo-emancipatie. Ik geloof voor vrouwen die geen kant uit kunnen in onze mannen-maatschappij, kan het in eerste instantie lijken alsof ze via prostitutie, autonoom en zelfstandig kunnen worden. Want het is dé manier voor vrouwen om heel snel heel veel geld te verdienen, bijvoorbeeld om je onafhankelijk te maken van je familie, van bazen en ik kan me voorstellen dat jongen meisjes in de illusie leven dat dit nou de carrièreweg bij uitstek is.

Een pseudo-oplossing, zelfs die wordt niet getolereerd door onze mannenoverheden en als ze daar dan tegen in gaan, worden niet zozeer de bordeelhouders en de souteneurs en zeker de prostituanten niet aangepakt. Juist die vrouwen die dan langs deze inderdaad erg onhandige weg proberen zelfstandig te worden.

Lize Alink: Je kunt zeggen dat de mannenmaatschappij deze norm gecreëerd heeft, die hebben prostitutie nodig.

Prof. Dessaur: Ja, ik denk dat het echt een heel groot probleem is dat je nauwelijks kunt oplossen. Voor mannen althans, voor veel mannen heeft seksualiteit een ‘dingachtig’ karakter. Zodat ze ongeacht met wie gewoon aan seksualiteit als ding behoefte hebben of menen te hebben en dat ze er geen enkel probleem mee hebben om sexuele gemeenschap te hebben met iemand die daar verder niets bij voelt – wat bij prostituées het geval is – of die er zelfs eigenlijk weezin tegen voelt.

En zolang die houding bij mannen bestaat en ze bereid zijn heel veel geld te betalen voor het verrichten van sexuele handelingen bij mensen die er eigenlijk verder geen boodschap aan hebben, blijft het verschijnsel prostitutie bestaan. Ik denk dat als mannen wat humaner zouden worden – ik weet niet hoe dat moet – dat ze ook op het gebied van de sexualiteit wat meer menselijk zouden worden. Ze zouden dan net als vrouwen dit soort seks niet interessant vinden.

Lize Alink: Zouden ze dan weigeren om dit te kopen?

Prof. Dessaur: Ja. Misschien zijn er ook wel vrouwen zoals ik, die een kleine minderheid zijn, die ook wel zoiets zouden willen als het er was voor vrouwen, maar ik denk dat voor de overgrote meerderheid van de vrouwen, sexualiteit op de manier niet hoeft. Omdat het op geen enkele manier aantrekkelijk is. Al hadden ze alle mogelijkheden en al het geld van de wereld, ze zouden het toch niet de moeite waard vinden. Het zou leuk zijn als mannen ook zover kwamen, maar het is mogelijk dat dat biologisch in hen zit gebakken, zodat ze erg anders reageren op dat punt en daardoor het sociale probleem van de prostitutie is ontstaan, gecombineerd met het feit dat 't voor meisjes uit bepaalde kringen of in bepaalde situaties kan lijken dat dit de weg naar vrijheid is. Dat is het niet, dat is heel demonisch.

Het is juist over het algemeen een weg naar totale onvrijheid.

Lize Alink: Mannen die zeggen van: 'als ik naar een prostituée ga, dan heeft zij mij in haar macht, want ik moet zo nodig en ik betaal er geld voor, zij is mijn baas', dat klopt niet volgens u?

Prof. Dessaur: Ja, 'ik moet zo nodig'.... In ieder normaal gezond volwassen mens is er het vermogen om je instincten te hanteren. Als we erge honger hebben en er staat een bord eten op de vloer, dan kruipen we er ook niet op handen en voeten naar toe om dat gauw op te likken. Dan hebben we ook onze instincten in onze macht en weten daar toch iets stijlvol en aardigs van te maken, hoewel we dat

instinct ‘honger’ hebben. En als we slaap krijgen vallen we ook niet als een blok in slaap terwijl we op visite zitten bij een of ander vreemd gezelschap. Het lijkt me ook met het instinct van de seksualiteit – en dat is natuurlijk een instinct – dat daar iets aan te transformeren valt. Je kunt het een menswaardige vorm geven. Al is het een heel sterke aandrift – en voor mijn part ben je een man met een ongelofelijk sterke aandrift die bijna onhanteerbaar is – toch zie ik niet in waarom je daar dan niet een leuke sociale vorm voor zou kunnen bedenken.

Criminologen zijn voortduren op zoek naar antwoorden. Waarom vertoont de ene mens wel crimineel gedrag en de andere niet. Welke omstandigheden zijn bepalend?

Alleen de sociale of zijn er ook andere?

Criminoloog Buikhuizen kondigde een paar jaar terug een onderzoek aan naar bepaalde gemeenschappelijke lichamelijke kenmerken bij delinquenten, - schedel lichten - .

Professor Dessaur, hoogleraar criminologie over het bio-sociaal onderzoek en haar ethische normen als wetenschapper.

Prof. Dessaur: Ik denk dat al het menselijk gedrag behalve een psychologische en een sociale component, ook een biologische component heeft. Dat is duidelijk. We zijn geïncarneerd in een lichaam en dat lichaam heeft bepaalde anatomische en fysiologische eigenaardigheden. U weet zelf wel, als je, laat ik zeggen een reep chocola eet als je moe en hongerig bent, dan voel je je na die reep anders dan daarvoor. Als je een borrel drinkt en je bent een beetje gevoelig voor alcohol, dan heb je misschien maar een half glas nodig om in een totaal andere bewustzijnstoestand te zijn en andere dingen te willen, te durven en te kunnen. Er is natuurlijk geen enkele reden om speciaal strafbaar gesteld gedrag van dat biologische aspect uit te sluiten. Allicht dat ook in een zekere vorm van agressief strafbaar gesteld gedrag een biologische component kan zitten. En ik vind het volkomen legitiem dat mensen daar onderzoek naar willen doen. Wat bezwaarlijk is, is als de publieke opinie ervan overtuigd zou worden dat de criminaliteit bestaat uit agressieve criminaliteit – dat is toch al een beetje een

vooordeel dat heerst. Ik denk namelijk dat je de biologische component in belastingfraude of milieuvergiftiging door industrieën of betalingen van steekpenningen door topfunctionarissen, niet zo gemakkelijk zult achterhalen. Dus wat je krijgt is dat je naar de biologische aspect het makkelijkst onderzoek kunt doen bij eenvoudige vormen van hardnekkig agressief strafbaar gesteld gedrag.

Lize Alink: Maar biologisch onderzoek betekent bijvoorbeeld dat je schedeldak gelicht kan worden om te kijken van: hé zit dat draadje wel goed. En als dat draadje niet goed zit ben je eventueel gedoemd om aangezien te worden als degene die weleens winkels binnengaat om daar dingen weg te halen.

Prof. Dessaur: Ja, precies. Er zitten dus een heleboel gevaarlijke en kwalijke kanten aan. Ik vind dat er ongetwijfeld een biologische component zit in iedere vorm van menselijk gedrag; het lijkt me dat die zeker bij extreem en hardnekkig agressief gedrag, wat wij dan strafbaar stellen, als je maar goed onderzoek zou doen, aantoonbaar zou zijn. Maar ik denk dat er enorme gevaren zitten aan dit soort onderzoek als je niet verschrikkelijk voorzichtig bent. Dus ten eerste dat in de publieke opinie de gedachte post vat dat de criminaliteit dit soort criminaliteit zou zijn die je biologisch kunt onderzoeken.

Lize Alink: Dat is een van de gevaren?

Prof. Dessaur: Dat is een van de gevaren. Want het is gewoon niet waar. Er is heel veel criminaliteit die misschien wel, maar misschien niet, een biologische component heeft. Daar zal in elk geval toch nooit iets over ontdekt worden, mag ik aannemen.

Het allergrootste gevaar is natuurlijk dat je op een goed moment doorhebt hoe het zit en je je gaat verbeelden dat je voorspellingen kunt doen over menselijk gedrag. Dat je dus van een bepaald kind, dat die en die biologische aspecten vertoont, kunt gaan voorspellen dat hij een kans heeft van laten we zeggen

90% om later een ernstige delinquent te worden en dan maar bij voorbaat maatregelen gaat treffen daartegen.

Lize Alink: Gestigmatiseerd?

Prof. Dessaur: Ja, of misschien zelfs medische ingrepen gaat plegen, of zo. Maar het gevaar bestaat dat een minder goed willende overheid of medisch establishment of zo zich er ook mee gaat bemoeien en dat zulk soort dingen zouden gaan gebeuren. Dat zou buitengewoon onmenselijk zijn. Op die manier zou je dan inderdaad misschien een bepaalde vorm van criminaliteit kunnen bedwingen en kunnen doen verminderen zelfs, alleen zie je dan over het hoofd dat die criminaliteit die vroeger bij die agressieve mannetjes zat, versprongen is, het kwaad is van het ene vakje naar het andere gesprongen want de werkelijke criminaliteit wordt dan gepleegd door die medici en die overheid, die dat soort ingrepen toelaten of uitvoeren. Zelfs als het onderzoek perfect zou zijn en men zou een heel diep en juist inzicht hebben in biologische componenten van gedrag en precies weten hoe je dat moet manipuleren om bepaalde vormen van onaangenaam gedrag in de toekomst te voorkomen, dan zou daarmee het kwaad zijn versprongen. Dan heb je dus inderdaad niet meer die pathologische woestelingen die er rondlopen, maar degenen door wie dan in wezen toch een soort misdrijven begaan zijn.

De mensen die lobotomie of weet ik wat uitoefenen op andere mensen en op die manier ingrijpen in hun lot. Dat vind ik ook een vorm van misdadigheid. Dit soort onderzoek is sociaal en ethisch gezien riskant. Je moet er ongelofelijk goed over nadenken en wel verschrikkelijk goed weten wat je wilt.

Alle consequenties proberen te overzien voordat je er aan begint. Maar het heeft natuurlijk iets extra dreigends als het wordt uitgevoerd door iemand die in het verleden in elk geval onderzoek ten dienste van de overheid heeft gedaan. Ik ben voor een minimale staat en iedere vorm van toenemende macht voor de staatsoverheid – die macht is toch al veel te groot naar mijn smaak, te gigantisch – om in het leven van de burgers in te grijpen. Ik vind dat uiterst

griezelig en iemand die zich positief tegenover de staat heeft opgesteld met zijn onderzoek, lijkt gevaarlijker dan iemand die altijd als een kritische rebel door het leven is gegaan, dat is duidelijk.

Lize Alink: Maar als de staat inderdaad met resultaten van het onderzoek de criminaliteit zou kunnen bedwingen of terugbrengen?

Prof. Dessaur: Ja, dat is waar ik dus daarnet op doelde. Ik kan mij in principe voorstellen dat je onder andere langs deze weg tot effectieve maatregelen zou kunnen komen, maar u moet goed begrijpen, dat de aller-effectiefste maatregel om criminaliteit te bestrijden is, iedereen dood te schieten, dan weten we zeker dat er nooit meer misdrijven begaan worden.

Ik vind in dit geval het soort maatregelen die dan nodig zou zijn, preventieve maatregelen met name en ook ingrepen die je later pleegt, dermate ernstig en dermate inbreuk op de autonomie van individuen, dat dan het kwaad aan de kant van de criminaliteit inderdaad is verdwenen of heel erg belangrijk is verminderd; versprongen naar degen die nu die ingrepen uitvoeren.

Lize Alink: Dus elk medisch onderzoek?

Prof. Dessaur: Ja, nou ja, medisch onderzoek is tot daar aan toe. Maar ik vind dat de artsen of justitie of wie dan ook die dan dit soort ingrepen zouden gaan plegen, eigenlijk de nieuwe misdadigers. Dan heb je dus een ander soort criminaliteit gekregen. Het lijkt me een soort oerwet dat je het kwaad niet kunt uitroeien; op het moment dat je denkt: 'nu heb ik 't in mijn vingers' en 'nu weet ik hoe ik 't moet onderdrukken' is het van plaats versprongen en zit hetzelfde kwaad, of nog erger kwaad bij een andere groep mensen.
Het moet niet op deze manier.

Lize Alink: Op welke manier moet het wel?

Prof. Dessaur: Dat is een hele goeie vraag.

Het is onmogelijk om dat werkelijk uit te werken in dit verband. Ik denk dat het kwaad een bewustzijnsprobleem is. Zowel bij degenen die het begaan als bij degenen die zich geroepen voelen om het te bestrijden.

Het kwaad, gemakshalve nu gezegd, bestrijden met een injectiespuit of met een operatie-mes, dat lijkt me een fatale gang van zaken.

Soms wordt onderschat wat een verschrikkelijk probleem het gedrag van sommige mensen kan zijn. Dus heel veel goedwillende humane mensen denken: nou ja, als je nou maar aardig bent voor mensen, als je maar van ze houdt en ze alle kansen geeft en zo, dan komt het altijd toch vanzelf wel goed. Dat is niet waar. Er zijn natuurlijk echt mensen in omloop die diep, diep gestoord zijn en die werkelijk niet aanspreekbaar zijn, die een volkomen pathologische agressie hebben of bijvoorbeeld iets anders. Dat zijn degenen die je niet met een beetje goede wil en vriendelijk toespreken met sportvelden en een hartelijke maatschappelijk bejegening tot sociaal aanvaardbaar gedrag krijgt. Dat is echt waar.

Lize Alink: U zegt dus dat de sociale omstandigheden niet alles zijn. Dat beweert u wel vaker, hè. Misschien worden de sociale omstandigheden overschat.

Prof. Dessaur: Ja, er zit natuurlijk altijd een zekere mode, ook in de wetenschapsbeoefening die heel lang is overschat.

Laat ik zeggen dat het slechte karakter of de verkeerde opvoeding van een delinquent, dat als reactie daarop men de aandacht is gaan vestigen op sociale omstandigheden die natuurlijk ook een vormende invloed hebben.

Maar zoals altijd slaat de balans door en wij hebben nu net een periode meegemaakt en bevinden ons daar eigenlijk ook nog in, waarin gedacht wordt dat een mens totaal gedetermineerd is door haar of zijn omstandigheden en dat is volslagen onzin. Mensen in precies dezelfde omstandigheden kunnen daar uitermate verschillend op reageren.

Lize Alink: Maar is het echt volslagen onzin of een beetje onzin?

Prof. Dessaur: Het is een beetje onzin, maar het is volslagen onzin dat je totaal gedetermineerd zou zijn door je sociale omstandigheden. En die tendens zit er op het ogenblik in: ‘als je nou maar het sociale leven heel mooi maakt en de economie heel bloeiend en iedereen alles precies gelijk enzo, dan is er geen reden voor rancune of ressentiment, dan zijn alle problemen de wereld uit’. En dat is ook niet waar. De tijd is rijp, denk ik, om de balans weer iets naar de andere kant te laten terugslaan, ook op de individuele componenten in het menselijk gedrag de aandacht te vestigen. We zijn een beetje sociologisch dolgedraaid, in mijn vak tenminste. Want er is zeker behoefte aan mensen die nu weer eens de moed hebben naar de psychologische en biologische kant te kijken, zonder te vergeten wat sociologen inmiddels hebben ontdekt.

Centraal in de visie van professor Dessaur, als schrijfster bekend als Andreas Burnier, staat de androgyne mens. De basisgedachte van het begrip androgynie is dat mensen in principe een complete psyche hebben.

Omdat onze samenleving ons ertoe dwingt maar één bepaalde kant van onszelf te ontwikkelen, laten we een aantal talenten en eigenschappen onbenut. Je kunt zeggen dat vrouwen in onze samenleving voornamelijk hun verzorgende, vriendelijke, opofferende en passieve kant mogen ontwikkelen. Van mannen daarentegen wordt nog steeds verwacht dat ze stoer, flink, rationeel en zakelijk zijn.

Als mensen er zich bewust van zouden worden dat ze zich maar eenzijdig ontplooiën, kunnen ze eraan werken om weer compleet te worden, een heel mens, een androgyn mens ...

Prof. Dessaur: Het is misschien het allermakkelijkst om te zeggen dat je als mens in de loop van je leven steeds eenzijdiger wordt in allerlei opzichten. Je specialiseert je. Je bent als kind een universeel genie en naarmate je ouder wordt vallen er allerlei talenten weg. Je kunt op een goed moment niet meer zo leuk zingen, dansen en toneelspelen. Je hebt niet meer die leuke fantasieën en de creativiteit die je als

kind had verdwijnen. Maar je wordt een verschrikkelijk goede wiskundige ofzo. Dingen die je kunt analyseren in de loop van je leven.

En een van de dingen die je ook analyseert of die maken dat je verstart in een betrekkelijk beperkt gedragspatroon, dat is je 'sexerol'.

Om het nu maar gemakkelijk te houden – wat we traditioneel mannelijk en vrouwelijk noemen benoem ik nu ook maar – de meeste vrouwen worden gedrongen in een heel eng vrouwelijk gedragspatroon en de meeste mannen in een overigens veel ruimer, mannelijk gedragspatroon.

Volgens mij kan het niet anders dan dat je als mens in je eerste levenshelft die vernauwing en die specialisatie doormaakt. Je gaat een zekere eenzijdigheid vertonen om dat te kunnen, want iemand die zo veelzijdig is als een kleuter kan eigenlijk teveel.

Maar het is ook een opgave om in de tweede levenshelft te proberen om een hoger niveau toch weer totaal te worden, voor zover dat mogelijk is. Zoveel mogelijk met dié aspecten in jezelf in contact te komen, die je noodgedwongen hebt laten liggen en niet hebt ontwikkeld.

Zo zou je je kunnen voorstellen dat bijvoorbeeld een man, een traditionele man, dié kanten in zichzelf – ieder mens is natuurlijk in wezen een universeel wezen en is mannelijk en vrouwelijk en kan eigenlijk alles – die hij heeft laten liggen als traditionele man, namelijk wat wij dan de vrouwelijke kant noemen, probeert weer in zijn bewustzijn te krijgen, dat hij er contact mee krijgt en dat hij een geïntegreerder, veelzijdiger mens probeert te worden.

Omgekeerd geldt iets dergelijks ook voor vrouwen.

Overigens, er zijn natuurlijk ook mannelijke vrouwen die juist met hun vrouwelijke kanten in contact moeten komen in de tweede levenshelft, of vrouwelijke mannen die met hun mannelijke kanten in contact zouden moeten komen.

Het is woord androgynie is opgepikt in de publiciteit. De mensen die begonnen daar over na te denken en over te schrijven, komen er zo langzamerhand van terug omdat het een wat al te gemakkelijk gehanteerd etiket dreigt te gaan

worden. Je krijgt een soort derde sexe; de mannelijke, de vrouwelijke en de androgyne. Dat is helemaal niet de bedoeling hiervan.

De gedachte stamt eigenlijk uit de psychologie. Het is een bewustzijnskwestie; individuen kunnen op een goed moment ontdekken – en dat is meestal betrekkelijk laat in hun leven, dat moet ook, anders zou je geen poot aan de grond krijgen – dat ze bepaalde dingen hebben ontwikkeld ten koste van andere, Dat kan niet anders, zo zit het aardse leven in elkaar. Bepaalde stukken in hun ziel zijn eenvoudig braakliggend gebied, of zelfs spookt en woedt het er zonder dat zij daar enige grip op hebben en het is wenselijk dat ze weer, voor zover dat mogelijk is voor een mens, een heel mens worden. Zoals inderdaad een kleuter op wat kinderlijker niveau een heel mens kan zijn. Dus iemand moet in zichzelf op een goed moment de wanhoop of ik weet niet wat voelen over dat gedeelte van zichzelf dat niet meefunctioneert, een lam beentje wat je in je ziel achter je aan sleept en daar iets mee willen doen.

Lize Alink: Om androgyn te worden, laat het zo formuleren, is iets meer nodig dan alleen een bewustzijnstoestand. Als vrouwen hun zakelijke kant willen ontwikkelen zullen ze toch even buiten de keuken moeten treden en in de maatschappij opereren. Vrouwen hebben over het algemeen veel minder toegang tot die maatschappij, dus er moet eigenlijk iets meer gebeuren dan alleen maar nadenken over je bewustzijn en denken over hoe ik die kant ontwikkel. Je moet in de samenleving kansen hebben, je moet misschien wel geld hebben.

Prof. Dessaur: Dat is op het ogenblik zeker een kwestie van bewustzijn, het is natuurlijk niet waar dat in onze huidige samenleving wat onderwijs en opleiding betreft, vrouwen ongelijke kansen zouden hebben. Misschien als je medisch specialist wilt worden of zo, dan zijn er nog allerlei discriminatiestructuren. Maar op het niveau van het voorgezet onderwijs, universitaire onderwijs en op het niveau van het volwassenen-onderwijs zijn er natuurlijk geen opvallende handicaps voor vrouwen. Je kunt alle kanten uit, je kunt ook zonder dat je geld hebt met beurzen studeren, schriftelijke cursussen volgen, naar avondschole gaan, naar

dagscholen. Er moet een behoefte zijn in jouw psyche om die kant te gaan ontwikkelen. De uiterlijke condities daarvoor zijn nu aanwezig; als er de behoefte is, laten we zeggen een vrouw die haar hele leven in de keuken heeft gestaan, die denkt ineens: ‘ja, ik ben eigenlijk een theoretische fysicus’ of ‘er is een deskundige aan mij verloren gegaan’. Nu is er de materiële mogelijkheid om dat te realiseren. Als je werkelijk iets wilt, kan het altijd. Maar als je niet echt iets wilt, dan zeg je: ‘ja, maar ik heb toch recht op om twee middagen in de week te tennissen zoals al mijn vriendinnen doen, of in een café zitten, of weet ik wat’, of waar je behoefte aan hebt.

De dingen die je werkelijk wilt, dat is mijn ervaring en ik geloof ook die van andere mensen, die gebeuren gewoon.

Als je monomaan ergens op gericht bent, – dat is mijn privé-ervaring – dan gebeurt het.

Lize Alink: Er zijn natuurlijk een hoop ervaringen tegenover te stellen van mensen die echt willen, maar wie het toch niet lukt.

Prof. Dessaur: Als er vrouwen naar dit programma luisteren die echt willen studeren en die menen dat in hun materiële omstandigheden echte belemmeringen zijn, dan mogen zij via u met mij contact opnemen. Dan zal ik ze vertellen hoe ze hun problemen kunnen oplossen. Het is gewoon niet waar. Maar als er ambivalentie in jezelf zit, als je zegt: ‘ja, maar eigenlijk moet ik toch voor mijn man de was doen en zijn sokken stoppen’, dan wordt het moeilijk. Je hebt dan misschien geen tijd om je huiswerk te maken of om je academische studie te voltooien. Als je die ambivalentie niet hebt, als je werkelijk iets wilt en bereid bent daarvoor offers te brengen – alles gaat ten koste van iets anders – dan zijn er geen beletselen in de Nederlandse samenleving.

Lize Alink: Denkt u dat vrouwen meer kans hebben om androgyn te worden dan mannen?

Prof. Dessaur: Je hebt als onderdrukte marginale groep iets meer kansen om tot bewustzijn te komen dan wanneer je bij de hoofdstroom hoort. Als je het moeilijk hebt, is het iets makkelijker om tot zelfbewustzijn te komen dan als je bij de gangbare middenmoot behoort, die gewoon is zoals je hoort te zijn, de touwtjes in handen heeft en nooit ergens over hoeft na te denken. Dus vrouwen hebben, laat ik zeggen, in elke geval theoretisch, net zoals andere minderheidsgroepen, een grotere kans om tot een genuanceerd bewustzijn te komen dan mannen die bij hun huidige hoofdstroom horen. Maar of ze die kans grijpen, moet je afwachten, dat is een zaak van individuen ...

Over het individu.

Het uitgangspunt is de wil. Niet de omstandigheden bepalen de mens, maar de mens bepaald zijn of haar omstandigheden.

Het individu wordt slachtoffer van de massaliteit. Er is geen ruimte meer voor creativiteit. Een voorbeeld uit de universitaire wereld, het werkterrein van Professor Dessaur, een omgeving waarin zij functioneert.

Rechtssocioloog Schuyt over Professor Dessaur: ‘Een sterke onafhankelijke vrouw in een duf door mannen overheerst universitair klimaat, waarin ze wordt getolereerd, maar niet echt aanvaard. Gevoelig, eenzaam, uiterst begaafd en creatief’.

Prof. Dessaur: Ik denk dat het verschrikkelijk moeilijk is voor iedereen en dus ook voor mij om echt te weten hoe je zelf in elkaar zit en zeker hoe andere mensen werkelijk over je denken; het is natuurlijk verschrikkelijk moeilijk om daar achter te komen.

Lize Alink: Wat vindt u duf?

Prof. Dessaur: De academische wereld is betrekkelijk duf. De universiteiten worden steeds bureaucratischer, het moet allemaal steeds vlugger, het wordt massaler, dus zit er ongetwijfeld een element van dufheid in. Het protest daartegen heeft ook iets dufs, want dat is eigenlijk een cliché geworden. Sinds 1968 worden gebouwen

bezet en zo, dat is een ontzettend cliché-matig gedrag, dat is alleen maar nabootsen, daar zit niet creatiefs meer in. Er zit, zoals in het hele huidige leven, wel iets dufs in de academische wereld.

Het is natuurlijk niet een jong bedrijf, de universiteit, die bestaat al sinds de dertiende eeuw, dus het vertoont wat seniele kenmerken zo langzamerhand.

Lize Alink: Voelt u zich een uitzondering?

Prof. Dessaur: Ja, ik voel me echt wel een eenling. Het is eigenlijk jammer dat doordat die universiteiten toch wel tot een soort hogere beroepsopleidingen worden gedegradeerd op het ogenblik – die tendens zit er heel sterk in – en doordat er zo ontzettend veel wordt vergaderd en tijd wordt vermorst met allerlei bestuurlijke dingen, dat het hele creatieve aspect eigenlijk uit het zicht dreigt te verdwijnen en men prikklokken wil voor hoogleraren.

Je wordt een soort lopende bandwerker, je produceert vergaderingen en colleges en nou ja, allemaal routinewerk eigenlijk.

Lize Alink: Hoe komt dat, die verschraling van het hoger onderwijs, het universitair onderwijs?

Prof. Dessaur: Het heeft iets te maken met de massaliteit; het is natuurlijk makkelijker als er een paar duizend studenten zijn om de zaak een beetje open en creatief te houden dan wanneer er honderdduizenden zijn. Dus de massaliteit is een heel groot probleem en ook de enorm toegenomen kosten van het hoger onderwijs, waardoor de overheid natuurlijk ook weer (terecht) zegt: ‘ja, we kunnen natuurlijk niet het hele nationaal inkomen aan het hoger onderwijs besteden’. Ik denk dat de tijd rijp is voor zeer drastische ingrepen. We zijn nu zover dat we via de media, via een open universiteit eigenlijk het hele pre-candidaats onderwijs zouden kunnen geven. Die honderdduizenden mensen die het grote probleem zijn, zouden heel makkelijk en heel goedkoop via open universiteiten aan een basisbevoegdheid kunnen worden geholpen. Dus aan een basistraining

in academisch denken en in academische kennis. En dan zou voor een kleine groep, en die is nog altijd net zo klein als hij vroeger was, mensen die wetenschappelijk, ja, creatief kunnen en willen zijn, een voortgezette opleiding kunnen worden gegeven die in de klassieke academische trant zou kunnen zijn, met werkgroepen en hoorcolleges en dat soort dingen. Het feit dat er nu nog steeds van die massale hoorcolleges worden gegeven, dat is eigenlijk onzin. De boekdrukkunst bestaat al eeuwen en we hebben nu video en televisie en radio en alle mogelijke middelen om dat op een veel handiger manier te doen. Dus die betrekkelijke routinematige basisvaardigheden die je hier in de eerste jaren van je studie opdoet, die hoeven eigenlijk niet aan een universiteit opgedaan te worden.

Lize Alink: En welke mensen mogen dan in uw visie hogerop naar de creatieve universiteiten?

Prof. Dessaur: Degenen die dat willen en kunnen. Kijk, dat is nu ook zo. Het merendeel van de studenten en dat is natuurlijk in alle landen zo, niet alleen in Nederland, studeert een aantal jaren omdat ze nog niet aan een maatschappelijke functie toe zijn. Ze zijn nog te jong, ze weten nog niet precies wat ze willen. Ze willen nog wat algemene ontwikkeling opdoen, een titel halen. Dat is allemaal prima, maar dat wil nog helemaal niet zeggen dat ze gemotiveerd zijn om wetenschappelijk onderzoek te doen. Het is maar een hele kleine groep die in die richting geïnteresseerd is, en die kleine groep is beslist niet groter dan het totale aantal studenten van 40 of 50 jaar geleden. Die kun je makkelijk aan traditionele universiteiten laten werken. Heel veel mensen die met een soort cursus voor voortgezette, algemene ontwikkeling bezig zijn, die kunnen beter, volgens mij, op een andere meer bij de tijd passende manier worden opgevangen. Dan kost het minder en dan kan iedereen studeren en hoeven er ook geen studentenstops te zijn.

Lize Alink: Maar meer wetenschappelijk personeel is in uw visie geen oplossing?

Prof. Dessaur: Ik vrees dat het dan nog erger word. Dat personeel creëert zelf ook weer problemen. Het gaat prima als je medewerkers hebt als hoogleraren en als je er vijf hebt gaat het ook, maar als je er dertien hebt of dertig, dan heb je een heel bedrijf waar je in hoofdzaak als personeelschef bezig bent. Er ontstaan altijd spanningen tussen mensen, conflicten, potenties moeten worden afgebakend, en zo. Hoe massaler je 't maakt, hoe ingewikkelder het wordt. Dus een van de manieren om de massaliteit te ondervangen lijkt me inderdaad voor die grote massa's een adequate open universiteit te organiseren. Het gaat allemaal veel te traag, op veel te kleine schaal, vind ik. Het is heel goedkoop, ook naar verhouding. En aan degenen voor wie het direct contact nodig is, namelijk degenen die dan echt gespecialiseerd wetenschappelijk onderzoeker willen worden moet een voortgezette opleiding geboden worden in de traditionele trant.

Lize Alink: Bent u er wel blij mee, met de massale toeloop naar de universiteiten?

Prof. Dessaur: Ik vind het prima, hoor. Maar ik denk dat de universiteiten in heel veel opzichten nu de functie vervullen die, laat ik zeggen, een gymnasium of een HBS vroeger vervulden, namelijk een behoorlijke dosis algemene ontwikkeling opdoen voordat je er aan toe bent de maatschappij in te gaan. Vijftig jaar geleden was het zo dat je om die redenen bijvoorbeeld een HBS doorliep en daarna werd je zakenman ofzo. Maar je had dan een lekkere basis voor je culturele ontwikkeling en die basis zoeken veel mensen nu aan de universiteit. Dat vind ik prima, maar het is niet te betalen en het loopt ook helemaal spaak, dus dan moet het op een andere manier en we hebben de technische mogelijkheden om het op een andere manier te doen.

De hele wetenschappelijke geschiedenis is eigenlijk de geschiedenis van de prestatie, van het rationele, kritische, autonome denken. Het is een keten van toenemende, uiterlijke prestaties. Over een paar maanden publiceert professor Dessaur een wetenschappelijk

werk, waarin ze pleit voor een humane wetenschap, niet slechts de feiten tellen, maar ook het gevoel kan een bron van kennis zijn. In dit werk brengt zij haar ‘Dessaurkant’ het rationele en haar ‘Burnierkant’, het gevoelige bij elkaar tot een geheel ...

Prof. Dessaur: Je zou kunnen zeggen dat in het westen de meeste mensen met hun bewustzijn zitten op een niveau waarin ze primair zijn geoccupeerd door, laat ik zeggen, het primaire lijfsbehoud, het streven naar veiligheid en zekerheid. Of ze zijn sterk bezig met hun lust beleven in de ruimste zin. Dat kan seksualiteit zijn, het kan ook wat anders zijn, of ze, en dat komt eigenlijk heel erg veel voor, zijn bezig met een of andere vorm van machtsstreven. Op die drie niveau's zijn wij gefixeerd in het westen en dan met name dat machts en lustniveau. Dat zit wel goed in ons bewustzijn. Mensen weten dat je op het ene of andere niveau aan het trippen bent, zoals het tegenwoordig heet, maar er zijn daarboven nog vele andere niveau's denkbaar en daar weten we dan in het westen over het algemeen niet van. Een van de dingen die je door een innerlijke scholing kunt gaan ontdekken is, dat dat gevoel wat je hebt als volwassen westerling, dat je een geïsoleerd ik bent, in een soort koker opgesloten, alleen tegenover alle andere mensen, alleen tegenover een gigantisch lege kosmos, die volkomen koud en heel groot en heel vijandig is, eigenlijk een gevoel is dat te maken heeft met een bepaald bewustzijnsstadium en dat het, als je wat verder bent, gewoon niet zo is. Dat 'ik' en het buitenwereld-beleven dat is reëel op een bepaald niveau, maar je kunt die dualiteit overwinnen, je kunt leren ervaren wat in de oosterse filosofie eigenlijk iets vanzelfsprekends en iets veel bekenders is. Dat jij ook het andere bent, dat je daar op een hele intieme manier mee te maken hebt, met het soort mensen dat je tegenkomt, met wat je gebeurt met die mensen, met wat je overkomt in de materiële buitenwereld. Dat is een niveau hoger, zou je kunnen zeggen in een soort beeldspraak, dan het niveau van veiligheidslust of machtsbewustzijn.

Lize Alink: Hoe kom je op dat niveau?

Prof. Dessaur: Sommige mensen overkomt het eenvoudig doordat ze zo veel geleden en ervaren en nagedacht hebben in hun leven dat ze een stap verder komen en je kunt ook de zaak versnellen als het ware door heel bewust een innerlijke scholingsweg te gaan.

Lize Alink: Door ook eens een keer alle normen die gelden in deze samenleving op de helling te zetten en te proberen die van een afstand te bekijken, bijvoorbeeld?

Prof. Dessaur: Ja, en ook jezelf daarin van een afstand te bekijken, met name te bekijken hoe jezelf in elkaar zit. Als je kritisch naar jezelf gaat kijken, dan merk je dat je wel denkt dat je heel rationeel en bewust leeft, maar dat je in werkelijkheid vreselijk dof en onbewust leeft, iedereen.

Lize Alink: Vind ik heel kras.

Prof. Dessaur: Dat klinkt heel kras, maar het is zo. Als u zou proberen om eens even rustig te gaan zitten en over één ding na te denken een poosje, vijf minuten ofzo, dan zult u merken dat talloze storende voorstellingen en gedachten langs komen, die u beletten om over dat ene ding waar u even uw gedachten op wilt concentreren, na te denken. Onze innerlijke voorstellingswereld, en denkwereld, is een voortdurend gefladder van het een naar het ander, zolang je daar niets aan doet, dat geldt voor iedereen. Als u gaat zitten en denkt; ‘ik wil nu eens even heel rustig over de problematiek van de hedendaagse westerse maatschappij nadenken’, of ‘ik wil eens overdenken wie ik eigenlijk ben’ of ‘wat betekent de dood in mijn leven’ of wat dan ook, wat iemand obsedeert op een goed moment; u zult merken zodra u rustig gaat zitten om erover na te denken, dat u honger krijgt, of jeuk, of u moet er ineens aan denken dat uw belastingformulier nog niet is ingevuld. Er komt ontzettend veel stoorrommel, en zo zijn we eigenlijk constant bezig onder de zelfreflexie te fladderen van het een naar het ander.

Een van de nuttige effecten van een innerlijke scholing is, dat je je daarvan bewust wordt en je leert om daar iets mee te doen.

Lize Alink: Dit sluit volgens mij nauw aan op uw pleidooi voor een humane wetenschap. Wat verstaat u onder de humane wetenschap en wat schieten wij mensen daarmee op?

Prof. Dessaur: Het lijkt mij dat de westerse wetenschapsbeoefening, dus met name dan de moderne wetenschapsbeoefening zoals die sinds de renaissance is ontwikkeld en in de sociale wetenschappen sinds de verlichting van de 18de eeuw, heel sterk te maken heeft met het bewustzijn dat op dat machtsniveau opereert. Afgezien nu van de individuele wetenschapsbeoefenaren. Die kunnen op allerlei niveau's functioneren. Maar de westerse wetenschap als instituut heeft voor een groot deel te maken met het machtsstreven van mensen. Je wilt de buitenwereld onder controle krijgen, je wilt je medemensen onder controle krijgen, als je alles maar in de grip hebt, dan gaat het wel goed. Dat is eigenlijk de krachtige impuls, denk ik, die in de wetenschap als zodanig woedt in het westen. En een andere manier van een wetenschapsbeoefening, die er ook in het westen wel geweest is, maar die dus verdrongen is en ook een beetje uit de literatuur is weggevaagd, een die meer naar inzicht, wijsheid, bewustzijnstransformatie, of hoe je het noemen wilt, streeft. Het machtsdenken heeft ons natuurlijk niet alleen maar schade berokkend. We hebben daar ook het elektrisch licht, de tram en dat soort dingen aan te danken. Ik vind dat soort comfortabele dingen bijzonder aangenaam, wat dat betreft is er niets op tegen, maar het zou gecompleteerd moeten worden door het soort wetenschapsbeoefening dat wel op wijsheid, inzicht en bewustzijnstransformatie uit is. Al was het alleen maar om de griezelige kanten van die machtswetenschap, die beheersingswetenschap, binnen de perken te houden.

Lize Alink: Kunt u voorbeelden noemen van de griezelige kanten?

Prof. Dessaur: De kernbom enzo, dat is duidelijk. Maar de griezelige kanten in mijn eigen vakgebied. Gelukkig kunnen die sociale wetenschappen nog erg weinig, maar stel dat ze zich nou werkelijk voorspoedig gaan ontwikkelen en echt veel weten en kunnen op een goed moment, dan zit het gevaar er in van een totaal gemanipuleerde samenleving. Als je werkelijk zou weten hoe je het menselijk gedrag moet manipuleren, dan zullen er zeker mensen komen die het leuk vinden om dat gedrag te manipuleren. Dat gevaar zit erin. Terwijl een wetenschapsbeoefening die beseft dat zoiets niet mag, dat dat de grootste immoraliteit is die je kunt begaan, dat je jezelf niet uit het oog mag verliezen, die zal niet in dit soort valkuilen stappen, lijkt mij.

Dan heb je nog de griezeligheid dat je menselijk gedrag biologisch gaat manipuleren, maar je kunt ook psychologisch met hersenspoelingen, indoctrinatie manipuleren. Je kunt sociaal manipuleren, er zijn allerlei mogelijkheden. En de huidige westerse wetenschap is zo, dat zodra een of andere beheersingstechniek voldoende is ontwikkeld, die ook vroeg of laat zal worden toegepast.